

СТАНОВИЩЕ

от проф. Албена Кузманова Бакрачева, д.ф.н.

на дисертационния труд на Петя Койчева Петкова-Сталева

Разказвачът в художественя свят на повествованието (Сборници с новели XIII-XVII век)

По процедура за присъждане на образователната и научна степен 'доктор'

Професионално направление 2.1 Филология

Научна специалност „Теория и история на литературата“

Дисертационният труд на Петя Петкова-Сталева си поставя сложна, многоизмерна и мащабна задача: да навлезе в особеностите, тенденциите, превъплъщенията, фазите, преливанията, равновесията и дисбалансите на категорията на разказвача през четири века от историята на италианската новела. В такъв ясно открит, но и многомащабен фокус Петя Петкова разгръща своето мислене върху 302 страници, структурирани в четири глави и библиография. Дисертацията е написана на български език и като основополагаща причина за този избор е посочена недостатъчната познатост – или, по-точно, с изключение на „Декамерон“, пълната непознатост на италианската ренесансова новела в българския литературен контекст, както и, разбира се, по-скромното – или, по-скоро, поизоставеното напоследък – функциониране на наратологичната терминология в нашия литературоведски идиом.

Такъв избор изглежда основателен и веднага трябва да отбележа, че дисертантката извежда убедително тази основателност на страниците на своя значителен по обем труд. Такъв избор определено означава избор на читателска аудитория, която дисертацията ще адресира. С други думи, това означава разширяване на рецептивния контекст посредством идиом, който е извън него, и опит за приобщаване на носителите на този идиом, т.е. на българската читателска

аудитория към един доста далечен в много отношения културен контекст. Така че изборът на българския език в този случай е равнозначен на заемане с културна (културно-просветна) задача, която, разбира се, е задача трудна, но поначало достойна за уважение.

Изборът на българския език предопределя и необходимостта дисертантката постоянно да влиза и в ролята на преводач; както тя отбелязва още на първите страници на дисертацията си – с изключение на „Декамерон“, останалите четиринадесет италиански майстори на новелата, с които е избрала да се занимава, изобщо не са представени чрез преводи в българската култура и, съответно, всичко непреведено, на което П. Петкова ще се позовава, ще трябва да присъства в труда ѝ в неин собствен превод. Оттук естествено следва въпросът за необходимото „отваряне“ на българската култура в такава детайлна пълнота към италианската (ренесансова) новела и, респективно, би ли довел настоящият дисертационен труд до възобновен интерес към този тип литература (какъвто интерес у нас имаше в края на 1980-те, когато на български, вече след „Декамерон“, излязоха сборници с френско фаблю и немски шванки) и до още преводи. Разбира се, отговорът на този въпрос засега е невъзможен, но такова очакване положително е заложено от дисертантката.

Още по-важен за случая обаче е въпросът как и доколко този написан на български език дисертационен труд върху италианската новела се приобщава към българското наратологично мислене и дава своя принос за неговото разпространение върху непознат му досега „терен“. Въпросът е двустранен: от една страна, самото въвеждане на нов литературен материал и, от друга страна, начините на неговото осмисляне в диалог с българската и чуждестранната (съществуваща или несъществуваща в български превод) наратологична традиция. Що се отнася до въвеждането на нов – при това изключително интересен! – литературен материал в нашия литературоведски дискурс, за мен приносът на Петя Петкова-Сталева е безспорен. Бих искала специално да отбележа, че това толкова успешно случване е резултат на дългогодишна посветеност – рядко срещана и заслужаваща признание! - и постоянно задълбочаваща се компетентност. Малцина са способни с такава отдаденост и с такава търпение да проучат толкова обемен и разностранен

материал, да го обобщят и да го представят така прегледно и подредено – сякаш дисертационният труд е „прихванал“ идеята за ред от своя обект, сборниците с италиански новели в продължение на четири века, и сам се е превърнал в своего рода сборник, но вече от съвсем различен порядък.

Това именно е порядъкът на литературоведското осмисляне на преобемния литературен материал. Дисертантката избира за свой организиращ принцип „Разказвачът в художествения свят на повествованието“ – избор подходящ, интригуващ, направо благодатен по отношение на обект като италианската новела от XIII до XVII век. От този избор следва и композиционната логика на дисертационния труд: първа глава разглежда образа на разказвача като обединяващ елемент на повествованието; втора глава на проблемите на жанровата определеност на новелата и сборниците с новели като макротекст с отделната новела като градивен елемент; трета глава се занимава със зараждането на италианската ренесансова новела и основните тенденции в развитието ѝ в продължение на четири века; четвърта глава проследява превъплъщенията на разказвачите в художествения свят на повествованието. Въпреки безспорната стройност на тази композиционна логика, според мен трудът би спечелил, ако първа глава се бе „вляля“ в останалите три, т.е. ако вместо преглед на набор от необходими за изследването (в теоретичен, а и в по-пряко близък тематичен план) литературоведски изследвания, въпросните литературоведски изследвания бяха използвани за много по-активно диалогизиране с тях вътре в текста – защото тъкмо в такова общуване с критическото мислене на другите се задълбочава и извайва собственото критическо мислене. Също така бих искала да вметна, че трудът би спечелил и ако дисертантката не се позоваваше с еднаква доверчивост (безкритичност) както на безспорните авторитети в областта на наратологията (М. Бахтин, Цв. Тодоров, В. Изер, У. Бут и пр.) и на семиотици и теоретици от ранга на Ю. Лотман и Ж. Женет, така и на завинаги закотвени в 60-те и 70-те години на ХХ-ти век съветски литературни изследователи (Кожин, Голенищев-Кутузов).

Така или иначе, дисертационният труд на Петя Петкова Сталева намира и поддържа своя ритъм след първа глава. Ще открия като особено значими според мен следните наблюдения на дисертантката: „семантичното изместване“ от устна

към писмена реч, което се осъществява в италианската новела, и осъзнаването на автора като творец (с. 67-68); въпросът за „преразказването“ у Бокачо (с. 85-105); разказвачът като свидетел и действащо лице в разказването (с. 113-115); балансът – или дебалансирането – между развлечение и поука – особено през XVI-ти и XVII-ти век (с. 231, 253 и пр.); релациите автор-разказвач-читател (особено в последната глава). Това са само част от иначе многобройните примери, в които дисертантката проявява както тънък усет за детайл, така и сериозна изследователска компетентност. Бих искала – най-вече в пожелателен план и с оглед бъдещи литературни разработки – да направя следните две препоръки: първо, когато се говори за изкристализирането на авторския статут, да се има предвид разграничението между официална и неофициална култура в ранноренесансова Италия (и цяла Западна Европа) и вече категорично заявения статут на автора у Данте по времето, когато започва историята на сборниците с новели; и, второ, едно съпоставително изследване между разказвача/разказвачите и италианските ренесансови новели и разказвача/разказвачите в „Кентърбърийски разкази“ на Джефри Чосър би било особено интересно и значимо – включително и заради това, че би приобщило нововъведеното с познатото сродно в нашия културен контекст.

В заключение искам специално да подчертая, че отбелязвам всичко това с цялото уважение към един дисертационен труд с безспорни качества, зад който определено се чувства компетентното присъствие на неговия научен ръководител, доц. д-р Анушка Леви. Пред нас е внушителна и ерудирана разработка, която при това има категоричен и завиден потенциал.

Смятам, че дисертационният труд на Петя Петкова-Сталева определено има качествата, дори в значително завишена степен, за да донесе на своята авторка заслужената образователна и научна степен „доктор“.

28.07.2023 г.

Проф. Албена Бакрачева, д.н.

